

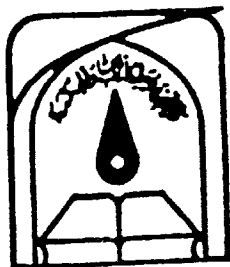
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۱۰۳

۱۳۸۱ / ۱ / ۲۰

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد باستان شناسی

بررسی باستان‌شناختی تپه پیش از تاریخی دارایی
واقع در دره خرم آباد

محمد حسن پاکنژاد

ع. ۲۳۴

استاد راهنما:

دکتر حمید خطیب شهیدی

استاد مشاور:

دکتر فرهنگ خادمی ندوشن

015889

زمستان ۱۳۸۰

ع. ۲۳۴

فرم تأییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه آقای محمد حسن پاک نژاد تحت عنوان:
"بررسی باستان شناختی تپه پیش از تاریخی دارایی واقع در دره خرم آباد" را از نظر ساختار و
محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا جهت تکمیل درجه کارشناسی ارشد، پیشنهاد می کند.

اعضای هیئت داوران :

استاد راهنما : دکتر حمید خطیب شهیدی

استاد مشاور: دکتر فرهنگ خادمی ندوشن

استاد ناظر: دکتر علیرضا نوبری هژبری

استاد ناظر: دکتر محمود طاووسی

نماینده تحصیلات تکمیلی: دکتر علیرضا نوبری هژبری

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیت های علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته باستانشناسی است که

در سال ۱۳۸۰ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب

آقای دکتر حمید خلیف سریدی و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر مرشد حادبی نروشن از

آن دفاع شده است.

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به

مرکز نشر دانشگاه اهدا کند دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه

کند.

ماده ۵: دانشجوی تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از

طریق مراجع قضایی مطالبه و وصل کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دند به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه،

معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب حسن پائیکو دانشجوی رشته باستانشناسی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق

و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

(نسخه شماره ۲) کارشناسی (دکتری)

تقدیم بہ:

مادرم، الہہ مهر و شکیبائی

پدوم، اسوہ فداکاری و تلاش

خانوادہ گرانقدرم

همسرم، همسفر زندگیم

تشکر و قدردانی

سپاس و ستایش خداوند یکتا را که بنده حقیر خود را مورد لطف و عنایت قرار داد تا بتواند مرحله‌ای دیگر از تحصیلات خود را با موفقیت به پایان برسانم.

در اینجا بر خود واجب می‌دانم تا از استاد فرزانه و ارجمندم آقای دکتر حمید خطیب شهیدی که به عنوان استاد راهنمای این تحقیق همواره از رهنمودهای عالمانه ایشان بهره‌مند بودم و نیز از آقای دکتر فرهنگ خادمی ندوشن در مقام استاد مشاور که با نظرات مؤثر خود بر غنای این تحقیق افزودند تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین از مدیریت محترم میراث فرهنگی استان لرستان آقای علی سجادی و همکاران ایشان به ویژه آقایان علی رضا فرزین و محمد رضا اسدی تشکر می‌نمایم.

از همه دوستان عزیز و گرانقدرم که در مراحل مختلف این تحقیق بنده را یاری نمودند آقایان مهدی جدیدی میاندشتی، امین کردی یوسفی نژاد، علی هژیوری، ابوالفضل عالی، احمد پرویز و مصطفی عبدالهی سپاسگزارم.

در پایان از دوستان و همکلاسان هم‌نوای دوره تحصیل که روزهایی به یاد ماندنی با هم داشتیم صمیمانه قدردانی می‌نمایم.

چکیده:

دانسته های ما از دوره مس - سنگی دره خرم آباد بسیار اندک است. بررسی هایی که تا کنون در این منطقه انجام شده ، روشمند نبوده و هدفی خاص را دنبال نکرده است مگر در مورد دوره پارینه سنگی که تحقیقات عمده ای انجام گرفته است. لذا ما با بررسی روشمند محوطه ای در این منطقه سعی در شناخت جایگاه فرهنگی این حوزه را داریم.

تپه دارایی در نه کیلومتری جنوب شرق خرم آباد در ارتفاع ۱۲۰۰ متر از سطح دریا در دشت کره گاه واقع شده است. بررسی های مقدماتی نشان از اهمیت این محوطه از اواخر دوره نوسنگی تا پایان دوره مس - سنگی دارد.

مطالعه آثار گردآوری شده از طریق بررسی باستان شناختی نشان می دهد که دره خرم آباد، در دوره پیش از تاریخ، گذرگاه ارتباطی حوزه های فرهنگی همچون فلات مرکزی، کرمانشاه، آذربایجان و فارس با جنوب غربی ایران و بین النهرین بوده است. شناخت دقیق تر آثار دوره های پیش از تاریخی در دره خرم آباد منوط به انجام گمانه زنی، لایه نگاری و کاوشهای باستان شناسی است و مطالعه روابط فرهنگی و تاثیر و تاثر این منطقه با دیگر نقاط با انجام بررسی های هدفمند و منظم میسر خواهد بود.

واژگان کلیدی: بررسی باستان شناختی، پیش از تاریخ، دره خرم آباد

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
۱- بیان مسئله.....	۲
۲- سابقه و ضرورت انجام تحقیق.....	۳
۳- فرضیه‌ها.....	۳
۴- اهداف بررسی.....	۳
۵- روش انجام تحقیق.....	۳
فصل اول: وضعیت اقلیمی و جغرافیایی دره خرم آباد.....	
۱-۱- موقعیت جغرافیایی و طبیعی دره خرم آباد.....	۴
۱-۲- زمین ریخت شناسی دره خرم آباد.....	۵
۱-۲-۱- رشته کوهها.....	۵
۲-۲-۱- دشت خرم آباد (کُره گاه).....	۶
۳-۱- آب و هوا.....	۶
۴-۱- منابع آب.....	۷
۱-۴-۱- موقعیت جغرافیایی رودخانه خرم آباد.....	۷
۲-۴-۱- شناسایی حوزه آبخیز رودخانه خرم آباد.....	۸
۳-۴-۱- مورفولوژی رودخانه خرم آباد.....	۸
۴-۴-۱- طول رودخانه و انشعابات آن.....	۸
۵-۱- پوشش گیاهی و جنگلی منطقه.....	۹
۱-۵-۱- جنگل.....	۹
۲-۵-۱- مراتع.....	۱۰
۶-۱- زندگی جانوری.....	۱۱
فصل دوم: محوطه‌های پیش از تاریخی دره خرم آباد.....	
۱-۲- جغرافیای زیست محیطی و شکل گیری محوطه‌های پیش از تاریخی دره خرم آباد.....	۱۲
۲-۲- محوطه‌های پیش از تاریخی دره خرم آباد.....	۱۳
۱-۲-۲- تپه رباط ذهابی.....	۱۵
۲-۲-۲- تپه کله جو (سید صفور).....	۱۸
۳-۲-۲- تپه سنگر ماهی بازان/خرگوار رباط.....	۲۱

کتابخانه مرکزی دانشگاه خوارزمی

صفحه	عنوان
۲۳	۴-۲-۲- تپه بهرام جو
۲۶	۵-۲-۲- تپه کلاته کیو
۲۹	۶-۲-۲- غار قمری
۳۱	۷-۲-۲- تپه باغ نو
۳۴	۸-۲-۲- محوطه شاهزاده عبدالله
۳۶	۹-۲-۲- تپه علی جایدر کوکالی (کاهه کالی)
۳۸	۱۰-۲-۲- تپه جلدان
۴۱	۱۱-۲-۲- تپه علی آباد بدرآباد
۴۳	۱۲-۲-۲- تپه ماسور
۴۴	۱۳-۲-۲- محوطه ایستگاه رادیو
۴۸	۱۴-۲-۲- غار گنجی
۵۱	۱۵-۲-۲- تپه سراب یاس
۵۳	۱۶-۲-۲- تپه قرومالگه
۵۶	۱۷-۲-۲- تپه دارایی
..... فصل سوم: بررسی باستان شناختی تپه دارایی	
۶۱	۱-۳- جغرافیای طبیعی
۶۱	۲-۳- جغرافیای انسانی
۶۲	۳-۳- شرایط اقلیمی
۶۲	۴-۳- منابع آب
۶۳	۵-۳- توصیف توپوگرافیک تپه دارایی
۶۳	۶-۳- اهداف بررسی
۶۴	۷-۳- روش بررسی
۶۴	۱-۷-۳- نقشه برداری
۶۴	۲-۷-۳- نمونه برداری
۶۵	۸-۳- داده‌ها
۶۵	۱-۸-۳- نمونه‌های سفالی
۶۵	۲-۸-۳- نمونه‌های سنگی
۶۶	۹-۳- سفال تپه دارایی
۶۶	۱-۹-۳- مشخصات فنی سفال تپه دارایی
۷۳	۱۰-۳- گونه شناسی سفال تپه دارایی
۷۵	۱۱-۳- ریخت شناسی سفال تپه دارایی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷۷.....	۱-۱۱-۳- ریخت شناسی عناصر تزئینی سفال تپه دارایی
۸۶.....	۲-۱۱-۳- ریخت شناسی فرم سفال تپه دارایی
۹۱.....	۱۲-۳- مصنوعات سنگی تپه دارایی
.....	فصل چهارم: نتیجه گیری و پیشنهاد.....
۱۲۱.....	۱-۴- نتیجه
۱۲۵.....	۲-۴- پیشنهاد

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۹۸	جدول ۱-۳- پراکندگی سفال تپه دارایی
۹۹	جدول ۲-۳- سفالهای نمونه برداری و طراحی شده از تپه دارایی
۱۰۰	جدول ۳-۳- پراکندگی مصنوعات سنگی تپه دارایی
۱۰۱	جدول ۴-۳- نوع ساخت سفالهای تپه دارایی
۱۰۲	جدول ۵-۳- شاموت سفالهای تپه دارایی
۱۰۳	جدول ۶-۳- کیفیت ساخت سفالهای تپه دارایی
۱۰۴	جدول ۷-۳- کیفیت پرداخت سفالهای تپه دارایی
۱۰۵	جدول ۸-۳- رنگ پوشش سفالهای تپه دارایی
۱۱۶	جدول ۹-۳- کاتالوگ سفال شکل ۹-۳
۱۱۶	جدول ۱۰-۳- کاتالوگ سفال شکل ۱۰-۳
۱۱۷	جدول ۱۱-۳- کاتالوگ سفال شکل ۱۱-۳، ۱۲ و ۱۳
۱۱۸	جدول ۱۲-۳- کاتالوگ سفال شکل ۱۴-۳
۱۱۸	جدول ۱۳-۳- کاتالوگ سفال شکل ۱۵-۳
۱۱۹	جدول ۱۴-۳- کاتالوگ سفال شکل ۱۶-۳
۱۲۰	جدول ۱۵-۳- کاتالوگ سفال شکل ۱۶-۳ (ادامه)
۱۲۵	جدول ۱۶-۳- جدول گاهنگاری

- تصویر ۱-۲- تپه رباط ذهابی، شرق جاده خرم آباد به الشتر- دید از غرب ۱۶
- تصویر ۲-۲- سفال رباط ذهابی ۱۷
- تصویر ۳-۲- سفال رباط ذهابی ۱۷
- تصویر ۴-۲- رودخانه رباط و تپه کله جو، دید از شمال ۱۹
- تصویر ۵-۲- سفال تپه کله جو ۲۰
- تصویر ۶-۲- نمای شمالی تپه سنگر ماهی بازان ۲۲
- تصویر ۷-۲- سفال و اشیاء تپه سنگر ماهی بازان ۲۲
- تصویر ۸-۲- تپه بهرام جو- دید از شمال غرب ۲۴
- تصویر ۹-۲- رودخانه خرم آباد و تپه کلاته کیو، دید از جنوب شرق ۲۷
- تصویر ۱۰-۲- سفال و ابزار سنگی تپه کلاته کیو ۲۸
- تصویر ۱۱-۲- سفال تپه کلاته کیو ۲۸
- تصویر ۱۲-۲- غار قمری مشرف به گرداب سنگی ۳۰
- تصویر ۱۳-۲- غار قمری اردوگاه چوپانان در دوره عبید ۳۰
- تصویر ۱۴-۲- نمایی از تپه تخریب شده باغ نو در میان زباله های شهری ۳۲
- تصویر ۱۵-۲- سفال تپه باغ نو ۳۳
- تصویر ۱۶-۲- ابزار سنگی تپه باغ نو ۳۳
- تصویر ۱۷-۲- نمایی از محوطه شاهزاده عبدالله ۳۵
- تصویر ۱۸-۲- سفال محوطه شاهزاده عبدالله ۳۵
- تصویر ۱۹-۲- نمایی از تپه علی جایدر کوکالی ۳۷
- تصویر ۲۰-۲- سفال تپه علی جایدر کوکالی ۳۷

تصویر ۲-۲۱- نمایی از تپه جلدان در دشت خرم آباد.....	۴۰
تصویر ۲-۲۲- سفال تپه جلدان.....	۴۰
تصویر ۲-۲۳- نمایی از تپه علی آباد بدرآباد.....	۴۲
تصویر ۲-۲۴- سفال تپه علی آباد بدرآباد.....	۴۲
تصویر ۲-۲۵- تپه ماسور در میان توسعه بافت روستا.....	۴۶
تصویر ۲-۲۶- سفال تپه ماسور غربی.....	۴۶
تصویر ۲-۲۷- سفال تپه ماسور شرقی.....	۴۷
تصویر ۲-۲۸- سفال محوطه ایستگاه رادیو.....	۴۷
تصویر ۲-۲۹- غار کنجی.....	۵۰
تصویر ۲-۳۰- اردوگاه چوپانی در غار کنجی.....	۵۰
تصویر ۲-۳۱- سفال پیش از تاریخی سراب یاس.....	۵۲
تصویر ۲-۳۲- سفال تاریخی سراب یاس.....	۵۲
تصویر ۲-۳۳- نمایی از تپه قرومالگه غربی- دید از جنوب.....	۵۴
تصویر ۲-۳۴- تپه قرومالگه مشرف به دشت خرم آباد، دید از جنوب.....	۵۴
تصویر ۲-۳۵- سفال تپه قرومالگه.....	۵۵
تصویر ۲-۳۶- سفال و ابزار سنگی تپه قرومالگه.....	۵۵
تصویر ۲-۳۷- نمای شمالی تپه بزرگ (الف) دارایی.....	۵۸
تصویر ۲-۳۸- نمایی از تپه کوچک (ب) دارایی.....	۵۸
تصویر ۲-۳۹- سفال پیش از تاریخی تپه دارایی بزرگ (الف).....	۵۹
تصویر ۲-۴۰- سفال پیش از تاریخی تپه دارایی بزرگ (الف).....	۵۹

فهرست تصاویر

صفحه

عنوان

- تصویر ۲-۴۱- سفال تاریخی تپه دارایی کوچک (ب) ۶۰
- تصویر ۲-۴۲- سفال تاریخی تپه دارایی کوچک (ب) ۶۰
- تصویر ۳-۱- رودخانه ول ۹۳
- تصویر ۳-۲- کشت و زرع بر روی تپه دارایی ۹۳

عنوان	صفحه
شکل ۱-۳- نمودار پراکندگی سفال تپه دارایی	۹۸
شکل ۲-۳- نمودار سفالهای نمونه برداری و طراحی شده از تپه دارایی	۹۹
شکل ۳-۳- نمودار پراکندگی مصنوعات سنگی تپه دارایی	۱۰۰
شکل ۴-۳- نمودار نوع ساخت سفالهای تپه دارایی	۱۰۱
شکل ۵-۳- نمودار شاموت سفالهای تپه دارایی	۱۰۲
شکل ۶-۳- نمودار کیفیت ساخت سفالهای تپه دارایی	۱۰۳
شکل ۷-۳- نمودار کیفیت پرداخت سفالهای تپه دارایی	۱۰۴
شکل ۸-۳- نمودار رنگ پوشش سفالهای تپه دارایی	۱۰۵
شکل ۹-۳- سفال تپه دارایی	۱۰۶
شکل ۱۰-۳- سفال تپه دارایی	۱۰۷
شکل ۱۱-۳- سفال تپه دارایی	۱۰۸
شکل ۱۲-۳- سفال تپه دارایی	۱۰۹
شکل ۱۳-۳- سفال تپه دارایی	۱۱۰
شکل ۱۴-۳- سفال تپه دارایی	۱۱۱
شکل ۱۵-۳- سفال تپه دارایی	۱۱۲
شکل ۱۶-۳- سفال تپه دارایی	۱۱۳
شکل ۱۷-۳- نمونه های سنگی تپه دارایی	۱۱۴
شکل ۱۸-۳- نمونه های سنگی تپه دارایی	۱۱۵